

Pravděpodobnost vs. statistika

Teorie pravděpodobnosti

- pracuje s jednou nebo více teoretickými náhodnými veličinami, jejichž rozdělení známe
- odvozovali jsme charakteristiky těchto rozdělení atd.

Statistika

- pracuje s pozorováními (daty) \leftrightarrow realizace nějaké náhodné veličiny z neznámého rozdělení (tzv. **náhodný výběr**)
- pomocí dat chceme odhadovat např. střední hodnotu, rozptyl, hustotu atd.

Budeme zkoumat chování tzv. **náhodného výběru**.

Náhodný výběr

Definice

Nechť X_1, \dots, X_n jsou **nezávislé** a **stejně rozdělené** náhodné veličiny s distribuční funkcí F . Pak říkáme, že se jedná o **náhodný výběr** z rozdělení F .

- Náhodný výběr jsou měření téže charakteristiky prováděná na různých subjektech.
- Velký význam ve statistice (odhady, testy atd.).
- Bude nás zajímat chování a vlastnosti náhodného výběru.

Příklad

Příklad: Chceme zjistit znečištění řeky, a to pomocí měření koncentrace škodlivin (např. mědi) u zde žijících ryb.

- Logicky nemůžeme pochytat a proměřit úplně všechny ryby.
- Koncentraci škodlivin považujeme za náhodnou veličinu s nějakým neznámým rozdělením se střední hodnotou μ .
- Vylovíme náhodně n ryb: naměřená koncentrace u těchto n ryb bude tvořit náhodný výběr.

Chtěli bychom odhadnout např. $\mu \rightsquigarrow$ Co je přirozené vzít jako odhad? Jaké má tento odhad vlastnosti?

Výběrový průměr

Definice

Výběrovým průměrem náhodného výběru X_1, \dots, X_n rozumíme náhodnou veličinu

$$\bar{X}_n = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i.$$

- výběrový průměr je **náhodná veličina** (kdybychom získali znovu jiný náhodný výběr, dostali bychom jiné hodnoty X_i a tudíž jiný výběrový průměr)
- lze tedy uvažovat jeho rozdělení, střední hodnotu, rozptyl a všechny ostatní charakteristiky

Vlastnosti výběrového průměru

Označme μ střední hodnotu a σ^2 rozptyl veličin X_1, \dots, X_n

Věta

Platí:

- 1 $E\bar{X}_n = EX_i = \mu.$
- 2 $\text{var } \bar{X}_n = \frac{1}{n} \text{var } X_i = \frac{\sigma^2}{n}.$
- 3 Pochází-li náhodný výběr z **normálního** rozdělení $N(\mu, \sigma^2)$, pak výběrový průměr má také normální rozdělení,

$$\bar{X}_n \sim N(\mu_X, \frac{\sigma_X^2}{n}).$$

Normovaný průměr $\sqrt{n} \frac{\bar{X}_n - \mu}{\sigma}$ má potom $N(0, 1)$.

Příklad (znečištění řeky)

Předchozí věta nám (mimo jiné) říká:

- budeme-li opakovaně provádět experiment a v každém opakování změříme n ryb, pak v průměru bychom měli dostat skutečnou střední hodnotu μ
- **variabilita** průměru **klesá** se zvyšujícím se n
- čím více ryb proměříme, tím je menší variabilita průměru a tedy dostáváme přesnější hodnoty blíže hledanému μ

Vlastnosti výběrového průměru

Důkaz:

Dokážeme si pouze body 1 a 2.

1

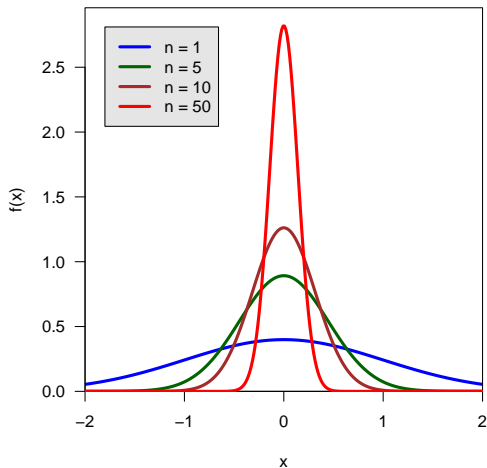
$$E\bar{X}_n = E\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n EX_i = \frac{n\mu}{n} = \mu.$$

2

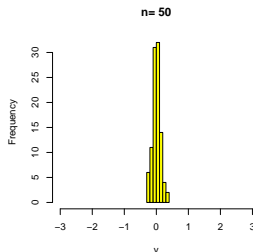
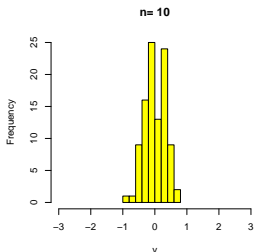
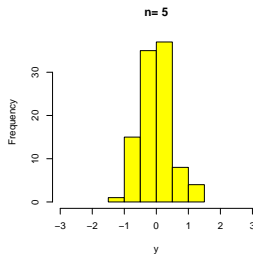
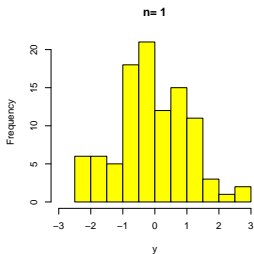
$$\begin{aligned} \text{var } \bar{X}_n &= \text{var} \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i = \frac{1}{n^2} \text{var} \sum_{i=1}^n X_i = \\ &= \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{n\sigma^2}{n^2} = \frac{\sigma^2}{n}. \end{aligned}$$

(Využili jsme nezávislosti X_1, \dots, X_n .)

Ilustrace vlastností výběrového průměru

Ilustrace vlastností výběrového průměru

Zákon velkých čísel

- Viděli jsme, že $E\bar{X}_n = \mu$ a $\text{var } \bar{X}_n = \sigma^2/n$. Je-li n hodně velké, pak je rozptyl \bar{X}_n hodně malý, tj. hodnoty \bar{X}_n kolísají jen velmi málo kolem střední hodnoty μ .
- Lze tedy očekávat, že pro nekonečně mnoho pozorování by průměr mohl být přímo roven μ .

Věta (Slabý zákon velkých čísel)

Mějme dán (nekonečný) náhodný výběr X_1, X_2, \dots z rozdělení se střední hodnotou $\mu < \infty$. Potom platí, že výběrový průměr \bar{X}_n spočítaný z prvních n pozorování se s $n \rightarrow \infty$ přibližuje ke střední hodnotě μ ve smyslu

$$\lim_{n \rightarrow \infty} P[|\bar{X}_n - \mu| > \varepsilon] = 0 \text{ pro každé } \varepsilon > 0.$$

Význam zákona velkých čísel

- Spočítáme-li výběrový průměr z nekonečného náhodného výběru, dostaneme střední hodnotu μ
- Spočítáme-li výběrový průměr z konečného ale velkého náhodného výběru, nedostaneme přesně střední hodnotu, ale dostaneme číslo, které je **střední hodnotě blízko**.

Zákon velkých čísel (ZVČ)

- ukazuje, že střední hodnota je výsledek, který bychom dostali v průměru při nekonečném množství opakování pokusu
- proto je výběrový průměr opravdu „dobrý“ odhad střední hodnoty
- patří mezi tzv. **limitní věty**
- lze jej aplikovat všude, kde se vyskytuje výběrový průměr nějakých veličin (tj. např. na $1/n \cdot \sum_{i=1}^n X_i^2$ apod.)

Centrální limitní věta

- pro výběr z normálního rozdělení má \bar{X}_n opět normální rozdělení
- v jiných případech bývá obtížné určit rozdělení \bar{X}_n
- stačilo by nám znát toto rozdělení alespoň přibližně

Věta (Centrální limitní věta)

Mějme dán (nekonečný) náhodný výběr X_1, X_2, \dots z rozdělení se střední hodnotou $\mu < \infty$ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom má náhodná veličina $\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu)/\sigma$ přibližně normované normální rozdělení $N(0, 1)$ ve smyslu

$$\lim_{n \rightarrow \infty} P \left[\sqrt{n} \frac{(\bar{X}_n - \mu)}{\sigma} \leq x \right] = \Phi(x) \text{ pro každé } x \in \mathbb{R},$$

kde Φ je distribuční funkce rozdělení $N(0, 1)$.

Význam centrální limitní věty

Centrální limitní věta (CLV)

- výběrový průměr se při velkém rozsahu výběru chová jako **normálně rozdělená** náhodná veličina
- ekvivalentní zápisy tvrzení:

$$\sqrt{n} \frac{\bar{X}_n - \mu_X}{\sigma_X} \sim N(0, 1)$$

$$\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu_X) \sim N(0, \sigma_X^2)$$

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \sum_{i=1}^n (X_i - \mu_X) \sim N(0, \sigma_X^2)$$

$$\bar{X}_n \sim N\left(\mu_X, \frac{\sigma_X^2}{n}\right)$$

$$\sum_{i=1}^n X_i \sim N(n\mu_X, n\sigma_X^2)$$

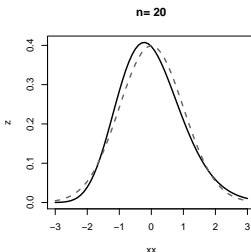
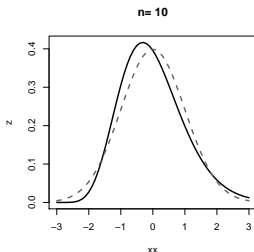
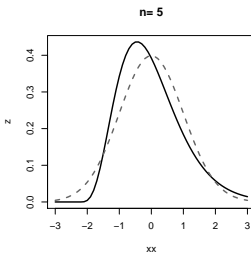
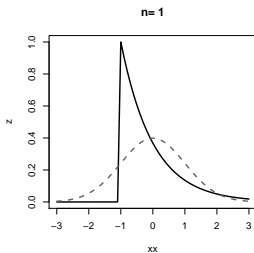
Význam centrální limitní věty

Centrální limitní věta (CLV)

- víme, že \bar{X}_n má střední hodnotu μ a rozptyl σ^2/n
- veličina $\sqrt{n} \frac{\bar{X}_n - \mu}{\sigma}$ je normovaná tak, aby měla nulovou střední hodnotu a jednotkový rozptyl
- víme, že pokud X_i pocházejí z normálního rozdělení, pak \bar{X}_n je také normální
- CLV: ať X_i pocházejí z jakéhokoli rozdělení → výběrový průměr je při dostatečně velkém počtu pozorování vždy **přibližně normální**
- toho lze využít pro přibližné výpočty pravděpodobností, testování atd.

Hustota (normovaného) průměru z $\text{Exp}(1)$

Význam centrální limitní věty

Centrální limitní věta ukazuje, proč je normální rozdělení tak důležité

- řada věcí, s kterými budeme pracovat, má podle centrální limitní věty přibližně normální rozdělení
- řada veličin z praxe má rozdělení blízké normálnímu, neboť je lze vyjádřit nebo představit si jako součty či průměry velkého počtu nezávislých náhodných veličin